

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ
ΛΟΓΟΣ

Κονδύλη 1 • Μαρούσι • Τ.Κ. 15122
Τ: 210 8062033, 210 8062017
E: front.logos@gmail.com
www.front-logos.gr

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
2018

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ Α1

- α. Κλήριγκ:** Έτσι ονομάστηκε η μέθοδος διακανονισμού που κυριάρχησε προοδευτικά στο εξωτερικό εμπόριο όταν έφτασε και στην Ελλάδα η παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929 και εγκαινιάστηκε μια περίοδος ισχυρού κρατικού παρεμβατισμού. Στα πλαίσια του «κλήριγκ» οι διεθνείς συναλλαγές δεν γίνονταν με βάση το μετατρέψιμο συνάλλαγμα αλλά με βάση διακρατικές συμφωνίες που κοστολογούσαν τα προς ανταλλαγή προϊόντα και φρόντιζαν να ισοσκελίσουν την αξία των εισαγωγών με την αντίστοιχη των εξαγωγών, στο πλαίσιο ειδικών λογαριασμών. Για μια χώρα, όπως η Ελλάδα, όπου οι συναλλαγές με το εξωτερικό ήταν έντονα ελλειμματικές, η διαδικασία αυτή, πέρα από τα αρνητικά, είχε και θετικά στοιχεία.
- β. Εθνικόν Κομιτάτον:** Ήταν ένας από τους πολιτικούς σχηματισμούς που συγκροτήθηκαν μέσα στην Εθνοσυνέλευση του 1862-1864, με μικρότερη απήχηση απ' ό,τι οι δύο μεγάλες παρατάξεις των πεδινών και των ορεινών. Το **Εθνικόν Κομιτάτον**, υπό τον Επαμεινώνδα Δεληγιώργη, υποστήριζε την ανάπτυξη του κοινοβουλευτισμού και τον εκσυγχρονισμό της χώρας, οικονομική ανάπτυξη και μεταρρυθμίσεις στη διοίκηση και στο στρατό, πολιτισμική εξάπλωση στην Οθωμανική αυτοκρατορία.
- γ. Οργανισμός:** Ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 1914 στη Θεσσαλονίκη με σκοπό την άμεση περίθαλψη και στη συνέχεια την εγκατάσταση των προσφύγων σε εγκαταλελειμμένα τουρκικά και βουλγαρικά χωριά της Κεντρικής και Ανατολικής Μακεδονίας. Παρεχόταν συσσίτιο, προσωρινή στέγη και ιατρική περίθαλψη, μέχρι οι πρόσφυγες να βρουν εργασία ή να αποκτήσουν γεωργικό κλήρο .

ΘΕΜΑ Α2

- α. Σωστό
β. Σωστό
γ. Σωστό
δ. Λάθος
ε. Λάθος

ΘΕΜΑ Β1

- α. Τα αντιβενιζελικά κόμματα ήταν: το Ραλλικό κόμμα, το Εθνικό Κόμμα του Κ. Μαυρομιχάλη και το κόμμα του Γ. Θεοτόκη.
- β. Ως αντιβενιζελικά θεωρούνταν τα κόμματα της αντιπολίτευσης. Παρά τις διαφορές που υπήρχαν ανάμεσά τους, τα ένωνε ένας συντηρητικός προσανατολισμός. Πάντως, δεν ήθελαν να επιστρέψουν στην προ του 1909 εποχή. Επομένως, ως προς αυτό δεν διέφεραν κατ' αρχήν από τους Φιλελευθέρους. Διέφεραν όμως στο εύρος των σχεδιαζόμενων μεταρρυθμίσεων και στις μεθόδους άσκησης της πολιτικής. Οι Αντιβενιζελικοί απεχθάνονταν τη διαρκή παρέμβαση του κράτους, επειδή, εκτός των άλλων, αυτή θα είχε ως αποτέλεσμα την ενίσχυση της εκτελεστικής εξουσίας. Δεν είχαν μακροπρόθεσμη πολιτική, αντίθετα, επικέντρωναν την προσοχή τους στην επίλυση επίκαιρων προβλημάτων. Τα αντιβενιζελικά κόμματα εξελίχθηκαν σε κόμματα υπεράσπισης των συμφερόντων που κινδύνευαν από την πολιτική των Φιλελευθέρων. Η σύγκρουση με τους Φιλελευθέρους τα οδηγούσε σε διαρκώς συντηρητικότερες θέσεις. Από τα αντιβενιζελικά κόμματα, πιο αδιάλλακτα ήταν τα κόμματα του Δημητρίου Ράλλη και του Κυριακούλη Μαυρομιχάλη, ενώ το κόμμα του Γεωργίου Θεοτόκη ήταν πιο διαλλακτικό. Τέλος τόσο το κόμμα του Δημητρίου Ράλλη όσο και το κόμμα του Γ. Θεοτόκη συμφωνούσαν στην πάση θυσία αύξηση των εξοπλισμών.

ΘΕΜΑ Β2

- α. Οι ξένοι Ναύαρχοι αναχώρησαν την επομένη (10 Δεκεμβρίου) και αμέσως άρχισε με γοργούς ρυθμούς το δυσχερές έργο της οργάνωσης του νέου πολιτικού σχήματος, που ονομάστηκε Κρητική Πολιτεία. Ορίστηκε μια 16μελής Επιτροπή από 12 χριστιανούς και 4 μουσουλμάνους, για να εκπονήσει το σχέδιο του κρητικού συντάγματος, ενώ παράλληλα προχώρησαν οι πολιτικές πράξεις, χωρίς χρονοτριβή. Έναν ακριβώς μήνα μετά την εγκατάσταση του Ύπατου Αρμοστή, δημοσιεύτηκε το πρώτο σημαντικό διάταγμα «Περί συγκροτήσεως της Κρητικής Συνελεύσεως» και αμέσως προκηρύχθηκαν εκλογές για την ανάδειξη πληρεξουσίων. Στις εκλογές αυτές αναδείχθηκαν 138 χριστιανοί και 50 μουσουλμάνοι πληρεξούσιοι και η Κρητική Βουλή άρχισε τις εργασίες της στις 8 Φεβρουαρίου 1899.
- Το Σύνταγμα της Κρητικής Πολιτείας, που συντάχθηκε κατά το πρότυπο του ισχύοντος τότε ελληνικού συντάγματος, αφού εγκρίθηκε από το Συμβούλιο των Πρέσβων των Προστάτιδων Δυνάμεων στη Ρώμη, τέθηκε αμέσως σε εφαρμογή.
- β. Η πρώτη Κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας εργάστηκε με ζήλο και απέδωσε σε σύντομο χρονικό διάστημα σημαντικό έργο. Τα οικονομικά μέτρα που πήρε ήταν αφενός ότι έκοψε κρητικό νόμισμα (την κρητική δραχμή) και αφετέρου ότι ίδρυσε την Κρητική Τράπεζα.

ΘΕΜΑ Γ1

- α. Στις μικρότερες και πιο καθυστερημένες οικονομικά χώρες, η απόκτηση σιδηροδρομικού δικτύου παρουσιάστηκε από πολύ νωρίς ως σημαντική προϋπόθεση για την είσοδο τους στο χώρο των ανεπτυγμένων κρατών. Επίσης, η προσέλκυση ξένων κεφαλαίων, επιχειρήσεων ή πιστωτικών ιδρυμάτων, προϋπέθετε ότι το προς κατασκευή θα ήταν αποδοτικό, θα εξασφάλιζε δηλαδή τη μεταφορά πρώτων υλών, ζωτικών για τη βιομηχανία και καταναλωτικών αγαθών, που οι τοπικές αγορές θα ήταν σε θέση να απορροφήσουν. Σύμφωνα με τον Α. Ν. Βερναρδάκη, στο έργο του *Περί του εν Ελλάδι εμπορίου*, η ιδέα της ανάπτυξης του σιδηροδρομικού δικτύου στην Ελλάδα τον 19^ο αιώνα καλλιεργούσε σημαντικές προσδοκίες. Αρχικά, οι γεωργοί θα μπορούσαν να αυξήσουν την παραγωγή τους και ως εκ τούτου να έχουν οικονομικά οφέλη, τα οποία θα βελτίωναν την ζωή τους υλικά και ηθικά. Παράλληλα, θα προωθούσε την ανταλλαγή προϊόντων αυξάνοντας έτσι την ποιότητα και την ποσότητα των προϊόντων και το κέρδος των αγροτών («Τοιουτοτρόπως... κέρδος.»). Επιπρόσθετα, η ανάπτυξη της γεωργίας θα οδηγούσε σε ταυτόχρονη πρόοδο των χειρωνακτικών επαγγελμάτων και της βιομηχανίας καθώς πολλά προϊόντα αγροτικά θα μεταβάλλονταν σε βιομηχανικά («Επειδή... βιομηχανία.»). Τέλος, δεν θα υπήρχε ανάγκη εισαγωγής αυτών των προϊόντων και έτσι θα χρήματα που θα εξοικονομούσαν θα μπορούσαν να διατεθούν για την αγορά νέων προϊόντων ξένων ή εγχώριων («Τα έως τότε... εγχωρίων.»).
- β. Μέχρι τη δεκαετία του 1880 η μόνη σιδηροδρομική γραμμή που είχε κατασκευαστεί στην Ελλάδα ήταν αυτή που συνέδεε την Αθήνα με τον Πειραιά και είχε μήκος μόλις 9 χιλιομέτρων γεγονός που πιστοποιείται και από το κείμενο Β (Γ. Δερτιλής, *Ιστορία του Ελληνικού κράτους, 1830-1920*) όπου αναφέρεται ότι το 1869 τα χιλιόμετρα του δικτύου ήταν εννέα. Αλλά και αυτή χρειάστηκε δώδεκα χρόνια και πολλές περιπέτειες για να κατασκευαστεί. Οι ελληνικές κυβερνήσεις (με πρωθυπουργό τον Τρικούπη κυρίως) έκριναν ότι οι ελληνικές συγκοινωνιακές υποδομές έπρεπε ταχύτατα να προωθηθούν, ώστε να συνδεθεί η χώρα με τους διεθνείς άξονες. Το σιδηροδρομικό δίκτυο της Ελλάδας ολοκληρώθηκε σε τρεις περίπου δεκαετίες, από το 1880 και μετά. Η μεγάλη ώθηση δόθηκε στις πρώτες πρωθυπουργίες του Χαρίλαου Τρικούπη (1882-1892), οπότε και κατασκευάστηκαν 900 χιλιόμετρα σιδηροδρομικής γραμμής. Πιο αναλυτικά, τα στοιχεία του πίνακα αποτυπώνουν τη θεαματική αύξηση του δικτύου, αφού το 1883 το μήκος του σιδηροδρόμου έφτασε τα 22 χιλιόμετρα, το 1885 τα 222 χιλιόμετρα, το 1889 τα 640 χιλιόμετρα και το 1892 τα 900 χιλιόμετρα. Τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπισε το ελληνικό κράτος επιβράδυναν την κατασκευή του έργου στη δεκαετία του 1890 – το 1897 κατασκευάστηκαν μόνο 70 χιλιόμετρα και έτσι το δίκτυο έφτασε στα 970- και το δίκτυο ολοκληρώθηκε μόλις το 1909 φτάνοντας τα 1.372 χιλιόμετρα (το 1903 το δίκτυο ήταν 1.132 χιλιόμετρα και το 1904 1.335).

γ. Το σιδηροδρομικό δίκτυο κλήθηκε να εξυπηρετήσει τη διακίνηση αγροτικών κυρίως προϊόντων και από την αρχή της λειτουργίας του παρουσίαζε σοβαρή υστέρηση στα έσοδά του σε σχέση με τους αισιόδοξους υπολογισμούς που οδήγησαν στη δημιουργία του. Το γεγονός αυτό οδήγησε και στην διακοπή περαιτέρω επενδύσεων στο χώρο του σιδηροδρόμου. Είναι αναμφίβολο ότι το σιδηροδρομικό δίκτυο πρόσφερε πολλά σε μία χώρα που δεν είχε ποτέ πριν γνωρίσει αξιόπιστο χερσαίο συγκοινωνιακό δίκτυο. Πρόσφερε επίσης πολλές υπηρεσίες στον καιρό των πολέμων, αφού επέτρεψε τη γρήγορη επιστράτευση και τον εφοδιασμό του ελληνικού στρατού. Δεν κατόρθωσε όμως να φέρει την ανάπτυξη και την εκβιομηχάνιση στις περιοχές όπου έφτασε. Δεν κατόρθωσε να εκπληρώσει όσες αναπτυξιακές προσδοκίες στηρίχθηκαν πάνω του. Ο Γ. Δερτιλής στο κείμενο Γ («Κοινωνικός μετασχηματισμός και στρατιωτική επέμβαση») αναφέρει τους λόγους για τους οποίους οι αναπτυξιακές προσδοκίες που γέννησε η κατασκευή του σιδηροδρομικού δικτύου στην Ελλάδα δεν εκπληρώθηκαν. Αρχικά, όπως μαρτυρείται και από το μήκος του δικτύου οι επενδύσεις ήταν περιορισμένες και δεν οδήγησαν σε οικονομική ανάπτυξη. Στο μεγαλύτερο τμήμα του το δίκτυο ήταν μετρικό, με γραμμές πλάτους ενός μόνο μέτρου, τη στιγμή που οι διεθνείς προδιαγραφές προέβλεπαν γραμμές πλάτους 1,56 μέτρων. Αυτό σήμαινε ότι το δίκτυο σχεδιάστηκε για να εξυπηρετεί τοπικές κυρίως ανάγκες, χωρίς φιλοδοξίες να αποτελέσει τμήμα του διεθνούς δικτύου. Παρόλα αυτά ο βασικότερος ανασταλτικός παράγοντας ήταν η απουσία εξειδικευμένων κατασκευαστών και πρώτων υλών, όπως το σίδηρο και το κάρβουνο, που θα δημιουργούσε μια βιομηχανία που θα μπορούσε να αναλάβει την κατασκευή σιδηροδρομικού δικτύου και τροχαίου υλικού («Από πολλές απόψεις... και κάρβουνο»). Επίσης, το σιδηροδρομικό δίκτυο δεν είχε ενιαίο πλάτος γραμμών και ήταν πρόχειρα κατασκευασμένο με αποτέλεσμα να είναι αναποτελεσματικό για τις μεταφορές αφού εξυπηρετούσε κυρίως τις παράκτιες περιοχές. Τέλος, οι θαλάσσιες μεταφορές ήταν οικονομικά ευνοϊκότερες και δρούσαν ανταγωνιστικά για τον σιδηρόδρομο («Ακόμα ... των ναυτικών μεταφορών»). Ως εκ τούτου, όπως αναφέρει και ο Δερτιλής το εγχείρημα της κατασκευής του σιδηροδρόμου ήταν αμφίβολο αν θα οδηγούσε στην εκβιομηχάνιση της χώρας και στην ένταξή της αναπτυγμένες χώρες της Δύσης («Από πολλές ... τελείως αρνητική»). Για να το κάνει αυτό θα έπρεπε να προκαλέσει την αλλαγή κοινωνικών και οικονομικών δομών. Και, φυσικά, ένα συγκοινωνιακό δίκτυο δύσκολα μπορεί να πετύχει τόσο ριζοσπαστικές αλλαγές.

ΘΕΜΑ Δ1

α. Η αγροτική αποκατάσταση στο μεγαλύτερο μέρος της ήταν έργο της ΕΑΠ. Απέβλεπε στη δημιουργία μικρών γεωργικών ιδιοκτησιών. Η εγκατάσταση των προσφύγων έγινε σε εγκαταλελειμμένα χωριά, σε νέους συνοικισμούς προσαρτημένους σε χωριά και σε νέους, αμιγώς προσφυγικούς συνοικισμούς. Το κείμενο Α της Κοινωνίας των Εθνών («Η εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα») μας πληροφορεί για την διαδικασία παραχώρησης κλήρου. Όταν μια

ομάδα προσφύγων έφτανε στην περιοχή εγκατάστασης οι εκπρόσωποί της παραλάμβαναν τη γη χωρίς την ακριβή τοπογράφηση της αλλά με την απλή καταγραφή των συνόρων.

Ο παραχωρούμενος κλήρος ποίκιλλε ανάλογα με το μέγεθος της οικογένειας των προσφύγων, καθώς σύμφωνα με το κείμενο Α στόχος ήταν να μπορεί να εξασφαλίζει τα απαραίτητα αγαθά για τη διαβίωσή της αλλά και να είναι σε θέση να αποπληρώνει τα χρέη της. Ως βασική μορφή οικογένειας θεωρούνταν η τετραμελής οικογένεια και για κάθε επιπλέον μέλος υπήρχε προσαύξηση κατά 1/5 («Μόλις... μέλος»). Άλλοι παράγοντες διανομής ήταν η ποιότητα του εδάφους, το είδος της καλλιέργειας και η δυνατότητα άρδευσης. Σύμφωνα με το κείμενο Α η αξία του κλήρου ποίκιλλε και άλλαζε από τόπο σε τόπο, ανάλογα και με την ποιότητα του εδάφους, την υπάρχουσα υποδομή και την απόσταση από το αστικό κέντρο («Είναι... κ.λπ.»). Συνήθως ο κλήρος δεν αποτελούσε ενιαία έκταση, αλλά τεμάχια αγρών που βρίσκονταν σε διαφορετικές τοποθεσίες. Στην αρχή η διανομή από τις υπηρεσίες εποικισμού ήταν προσωρινή. Θα γινόταν οριστική μετά την κτηματογράφηση από την τοπογραφική υπηρεσία του Υπουργείου Γεωργίας. Εκτός από τη γη παραχωρούνταν στέγη, εργαλεία, σπόροι, λιπάσματα και ζώα. Την αξία του παραχωρούμενου κλήρου θα πλήρωναν οι πρόσφυγες με δόσεις. Ο τίτλος που δινόταν στους κληρούχους ήταν τίτλος απλής κατοχής. Θα γινόταν τίτλος πλήρους κυριότητας αργότερα, μετά την αποπληρωμή του χρέους. Μετά τη διάλυση της ΕΑΠ, το 1930, τα χρέη των αγροτών προσφύγων ανέλαβε να εισπράξει η Αγροτική Τράπεζα.

- β.** Για ένα διάστημα η άφιξη των προσφύγων φαινόταν δυσβάστακτο φορτίο για την ελληνική οικονομία. Μεσοπρόθεσμα όμως αυτή ωφελήθηκε από την εγκατάσταση των προσφύγων. Κατ' αρχήν αναδιαρθρώθηκαν οι καλλιέργειες και η αγροτική παραγωγή πολλαπλασιάστηκε. Σε μία δεκαετία (1922-1931) οι καλλιεργούμενες εκτάσεις αυξήθηκαν περίπου κατά 50%, η γεωργική παραγωγή διπλασιάστηκε και εξασφαλίστηκε επάρκεια σε σιτηρά. Όπως επιβεβαιώνει και η Η. Morgenthau («Η αποστολή μου στην Αθήνα. Το έπος εγκατάστασης») το 76% των αγροτών καλλιεργούσε σιτηρά καθώς καρποφορούσαν άμεσα και μπορούσαν να καλλιεργηθούν σε κάθε τύπο εδάφους («Το 76 τοις εκατό ...εδάφους»). Οι πρόσφυγες εφάρμοσαν την αμειψισπορά και την πολυκαλλιέργεια και στήριξαν το θεσμό της μικρής γεωργικής ιδιοκτησίας. Αυτό επιβεβαιώνεται από τον Κ. Κατσάπη στο κείμενο Γ («Η αποκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου: το γενικό περίγραμμα») όπου αναφέρεται ότι το κράτος προέβη στην απαλλοτρίωση των τσιφλικιών αλλάζοντας τα δεδομένα της αγροτικής οικονομίας και διπλασιάζοντας ως το 1936 τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις («Με μοχλό... 1923»).

Η έλλειψη γεωργικών εκτάσεων προς διανομή στους πρόσφυγες υποχρέωσε το κράτος να αναλάβει την κατασκευή μεγάλων εγχειοβελτιωτικών έργων, κυρίως στη Μακεδονία, και έτσι αυξήθηκαν οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις. Οι κρατικές αυτές πρωτοβουλίες είχαν ως στόχο, σύμφωνα με το κείμενο Γ τη βελτίωση των όρων διαβίωσης των προσφύγων και τη δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων για

μια ουσιαστική γεωργική ανάπτυξη («Η υλοποίηση... παραγωγής»). Εισήχθησαν νέες καλλιέργειες ή επεκτάθηκαν οι παλιές (καπνός, βαμβάκι, σταφίδα). Συγκεκριμένα για τον καπνό πληροφορούμαστε από το κείμενο Β ότι στις περιοχές με ευνοϊκό κλίμα και έδαφος αγρότες (το 14% επί του συνόλου των αγροτών) καλλιεργούσαν καπνό καθώς αναπτυσσόταν γρήγορα και απέφερε άμεσα κέρδη από την πώλησή του («Από την άλλη... καπνοκαλλιέργεια»). Από τους υπόλοιπους αγρότες (10%), το 3% καλλιεργούσε σταφύλια, το 2% σπυροφόρα ενώ το 5% ασχολούνταν με άλλες αγροτικές δουλειές («Το υπόλοιπο... κ.λπ»). Η κτηνοτροφία και η πτηνοτροφία βελτιώθηκαν ποσοτικά και ποιοτικά. Η δενδροκομία, η σηροτροφία και η αλιεία αναπτύχθηκαν από πρόσφυγες που ήταν ειδικευμένοι σε αυτές τις ασχολίες στην πατρίδα τους.

Θεοδώρου Χριστίνα

Πανούση Αυγή

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ
ΛΟΓΟΣ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ
ΛΟΓΟΣ